

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

.....o0o.....

**THEN CẦU AN CỦA NGƯỜI NÙNG
Ở YÊN BÌNH, HỮU LŨNG,
LẠNG SƠN**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN

Giảng viên hướng dẫn: TS.Trần Bình

Sinh viên thực hiện : Hoàng Thị Tuyết

Hà Nội – 2012

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành khóa luận tốt nghiệp, em đã nhận được sự giúp đỡ tận tình, hiệu quả của cán bộ Phòng văn hoá thông tin thành phố Lạng Sơn, thư viện tỉnh, thành phố, phòng văn hoá thông tin huyện Hữu Lũng, UBND xã Yên Bình, bà con nhân dân và các nghệ nhân trong xã Yên Bình, các thầy cô giáo Khoa Văn hóa dân tộc thiểu số, PGS. TS. Trần Bình.

Nhân đây em xin gửi lời biết ơn chân thành và sâu sắc tới tất cả. Mặc dù đã cố gắng rất nhiều nhưng do khả năng và điều kiện có hạn, nên Khóa luận chắc chắn không tránh khỏi những thiếu sót. Em rất mong nhận được những ý kiến đóng góp của quý thầy, cô giáo và mọi người quan tâm tới then của người Nùng.

Em xin chân thành cảm ơn !

Hà Nội, tháng 5 năm 2012

Hoàng Thị Tuyết

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	4
1. Lí do chọn đề tài.....	4
2. Tình hình nghiên cứu	5
3. Mục đích nghiên cứu.....	5
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	5
5. Phương pháp nghiên cứu	6
6. Nội dung và bố cục của khoá luận.....	7
Chương 1 KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI NÙNG Ở YÊN BÌNH, HỮU LŨNG, LẠNG SƠN.....	8
1.1. Khái quát về địa bàn cư trú	8
1.2. Lịch sử cư trú	9
1.3. Đặc điểm đời sống kinh tế.....	11
1.4. Đặc điểm văn hoá.....	13
Chương 2 NHỮNG ĐẶC ĐIỂM CƠ BẢN CỦA THEN CẦU AN NÙNG Ở YÊN BÌNH, HỮU LŨNG, LẠNG SƠN	16
2.1. Quan niệm của người Nùng về then.....	16
2.3. Mục đích của việc làm then cầu an.....	29
2.4. Các nghi thức chính của then cầu an.....	32
2.5. Nội dung các bài then cầu an.....	45
2.6. Các giá trị của then cầu an.....	61
2.7. Các kiêng kỵ liên quan	66
Chương 3 BIẾN ĐỔI CỦA THEN CẦU AN CỦA NGƯỜI NÙNG Ở YÊN BÌNH, HỮU LŨNG, LẠNG SƠN HIỆN NAY	68
3.1. Những biến đổi đáng chú ý	68
3.2. Cơ sở sự biến đổi then Nùng ở Yên Bình	70
3.3. Một số tác động tích cực và ảnh hưởng tiêu cực của then	71
3.4. Khuyến nghị bảo tồn, phát huy giá trị văn hoá của then.....	74
KẾT LUẬN.....	80
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	82
PHỤ LỤC.....	84

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Trước những biến động không ngừng của thế giới, sự phát triển của kinh tế thị trường, để tiến kịp xu thế đó Việt Nam đã hội nhập trên mọi lĩnh vực trong đó có văn hoá. Với mục tiêu giữ gìn bản sắc văn hoá dân tộc, Đảng ta đã xác định mục tiêu " *Xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc* ". Văn hoá Việt Nam được hình thành từ nền văn hoá của 54 dân tộc anh em. Mỗi dân tộc có những giá trị và sắc thái văn hoá riêng.

Dân tộc Nùng là một trong số 53 dân tộc thiểu số ở Việt Nam . Trong quá trình tồn tại và phát triển người Nùng có một nền văn hoá rất phong phú trong đó có hát *then*. Đó là một hình thức sinh hoạt văn hoá tín ngưỡng, một nét đẹp được người Nùng gìn giữ, vun đắp và phát huy trong lịch sử phát triển của mình. *Then* ảnh hưởng rất lớn đến đời sống tâm linh của họ. Tuy nhiên *then* có nhiều loại và *then* ở mỗi vùng là khác nhau.

Then trước đây được coi là hình thức sinh hoạt tín ngưỡng, mê tín nên bị cấm do chưa hiểu hết những nét đẹp, phong tục tập quán của dân tộc. Do đó *then* ngày nay đã bị mai một và số lượng thầy *then* ngày càng vắng bóng.

Là người con của dân tộc Nùng sinh ra và gắn bó với quê hương có truyền thống về hát *then*. Bản thân được trưởng thành như ngày hôm nay đã hơn một lần được sự che chở, bảo vệ của *then* cầu an Nùng. Hơn nữa được vinh dự học tập ở Khoa văn hoá dân tộc thiểu số, trường Đại học Văn hoá Hà nội, được học, được tìm hiểu về văn hoá của dân tộc. Do đó em nhận thức được việc tìm hiểu về văn hoá của dân tộc Nùng của mình là một việc làm rất cần thiết. Để góp phần tìm hiểu những nét đẹp của dân tộc Nùng nói chung và *then* của người Nùng ở Yên Bình nói riêng nên em mạnh dạn chọn đề tài " *Then cầu an của người Nùng ở Yên Bình, Hữu Lũng, Lạng Sơn* " làm đề tài khoá luận tốt nghiệp của mình.

2. Tình hình nghiên cứu

Then với tư cách là loại hình diễn xướng dân gian tổng hợp đã thu hút được sự quan tâm của nhiều tác giả nghiên cứu. Trong khoảng thời gian khá dài từ những năm 70 của thế kỉ XX đến nay các công trình nghiên cứu về *then* tập trung vào khía cạnh nghệ thuật nhất là về mặt văn bản hoá các khúc hát *then* như: “*Then Tày và những khúc hát*” tác giả Triều Ân, 2000, Nxb Văn hoá dân tộc; “*Lên đồng ở Việt Nam - Một sinh hoạt văn hoá tâm linh mang tính trị liệu*” tác giả Nguyễn Kim Hiền, 2004, Nxb khoa học xã hội; “*Then Tày*”, tác giả Nguyễn Thị Yên, 2006, Nxb Khoa học xã hội... Tuy nhiên những năm gần đây việc nghiên cứu *then* cũng đã có sự chuyển hướng coi *then* là một loại hình tín ngưỡng dân gian và có sự so sánh *then* giữa các địa phương khác nhau như: *Then* Cao Bằng, Lạng Sơn, Tuyên Quang, Hà Giang... hoặc so sánh các hình thức tín ngưỡng *then* với các dân tộc khác như: *Lên đồng* của người Việt, *Mo* của người Mường, *cấp sắc* của người Dao...Việc so sánh để làm rõ mối quan hệ giữa các loại hình tín ngưỡng thì mới có thể hoàn thiện và nâng cao việc nghiên cứu của *then*.

3. Mục đích nghiên cứu

- Tìm hiểu *then* và các nghi thức làm *then* của người Nùng ở Yên Bình
- Xác định những đóng góp của *then* liên quan đến tín ngưỡng của người Nùng ở Yên Bình.
- Đề xuất một số biện pháp nhằm bảo tồn và phát huy những giá trị của *then* của người Nùng ở Yên Bình.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu chính của khóa luận là *then* cầu an của người Nùng nói chung và người Nùng ở Yên Bình, Hữu Lũng, Lạng Sơn nói riêng. Địa bàn nghiên cứu là một xã còn nhiều khó khăn của tỉnh Lạng Sơn nơi có nhiều đồng bào Nùng sinh sống, là nơi vẫn còn lưu giữ được những nét đẹp

văn hoá truyền thống đặc biệt là *then* với nghi thức cầu an qua đội ngũ thầy *then* đông đảo.

5. Phương pháp nghiên cứu

Khóa luận tuyệt đối trung thành với phương pháp luận của chủ nghĩa Mác – Lê nin và tư tưởng Hồ Chí Minh. Đó là việc coi *then* cầu an người Nùng ở Yên Bình, Hữu Lũng, Lạng Sơn là một thành tố trong hệ thống tổng thể văn hóa của người Nùng ở đây. Nó có vị trí, vai trò nhất định trong hệ thống văn hóa tộc người, góp phần khẳng định bản sắc văn hóa Nùng. Một khi môi trường sinh sống thay đổi, *then* Nùng ở Yên Bình cũng buộc phải thay đổi để thích ứng ...

Điền dã Dân tộc học là phương pháp tiếp cận chủ đạo của khóa luận. Các kỹ thuật chủ yếu bao gồm: Tham dự, quan sát, phỏng vấn - hỏi chuyện, ghi âm, ghi chép, vẽ, chụp ảnh,... được sử dụng trong quá trình điều tra, nghiên cứu ở Yên Bình. Để thu thập tư liệu, tác giả đã nghiên cứu thực địa ở các thôn bản người Nùng ở Yên Bình (Hữu Lũng, Lạng Sơn) nhiều ngày (tháng 3 và 4 – 2012). Trong thời gian trên, chúng tôi đã gặp gỡ các vị lãnh đạo, cán bộ các ban ngành, bà con người Nùng ở Yên Bình (Hữu Lũng, Lạng Sơn). Kết quả thu được từ quan sát thực địa, phỏng vấn – hỏi chuyện là nguồn tư liệu định tính về nguồn lực tự nhiên và xã hội, các dữ liệu liên quan đến đặc điểm chính của *then* cầu an của người Nùng ở Yên Bình (Hữu Lũng, Lạng Sơn).

Để bổ sung tư liệu cho khóa luận, việc nghiên cứu các công trình đã công bố, các tài liệu thống kê, báo cáo hàng năm về văn hóa, xã hội của xã Yên Bình, của Phòng Văn hóa Thể thao và Du lịch huyện Hữu Lũng, và của Sở Văn hóa Thể thao và Du lịch tỉnh Lạng Sơn cũng được chú trọng. Bên cạnh đó, nguồn tài liệu quan trọng trong các công trình nghiên cứu về người Nùng đã được công bố cũng được chú trọng khai thác, tham khảo.

6. Nội dung và bố cục của khoá luận

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo đề tài được chia bố cục làm 3 chương.

Chương 1: *Khái quát về người Nùng ở Yên Bình, Hữu Lũng, Lạng Sơn*

Chương 2: *Những đặc điểm cơ bản của Then cầu an Nùng ở Yên Bình*

Chương 3: *Biến đổi của Then cầu an của người Nùng ở Yên Bình hiện nay.*

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Triều Ân, *Then Tày những khúc hát*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 2000.
2. Phương Bằng, Lã Văn Lô, *Lượn sluong*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1992.
3. Đỗ Thuý Bình, *Hôn nhân và gia đình các dân tộc Tày Nùng Thái ở Việt Nam*, NXB KHXH, Hà Nội, 1994.
4. Hoàng Nam, *Dân tộc Nùng ở Việt Nam*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1991.
5. Nông Thị Ninh, *Âm nhạc dân gian các dân tộc Tày, Nùng, Dao Lạng Sơn*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2000.
6. Nông Thị Ninh, *Nét chung và riêng của âm nhạc trong diễn xướng then Tày Nùng*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2004.
7. Lục Văn Pảo, *Pụt Tày*, NXB KHXH, Hà Nội, 1992.
8. Hoàng Văn Páo, *Lượn Tày Lạng Sơn*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 2003.
9. Hoàng Văn Páo (chủ biên), *Lễ hội dân gian Lạng Sơn*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 2002.
10. Lục Văn Pảo, *Thành ngữ Tày - Nùng*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1991.
11. Lục Văn Pảo, *Lượn cọi: Ngữ Tày - Quốc Tày*, NXB Văn hóa dân tộc,
12. Lục Văn Pảo, *Lượn Cọi*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1994.
13. Lục Văn Pảo, *Bộ Then Tứ Bách* (dịch và biên soạn), NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1996.
14. Đinh Quân, Quảng Tân, Ngọc Lương, *Truyện thơ Tày Nùng* (tập 2), NXB Văn học, Hà Nội, 1964.

15. Hoàng Quyết, Ma Khánh Bằng (và các cộng sự), *Văn hoá truyền thống Tày Nùng*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1993.
16. Sở Văn hoá – Thông tin tỉnh Lạng Sơn, *Lễ hội dân gian Lạng Sơn*, TX Lạng Sơn, 2002.
17. Hà Văn Thư, Lã Văn Lô, *Văn hoá Tày, Nùng*, NXB Văn hoá, Hà Nội, 1984.
18. Đoàn Thị Tuyền, *Đạo Then trong đời sống tâm linh của người Tày - Nùng Lạng Sơn* (Luận văn tốt nghiệp đại học, Khoa Sử, Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn), Hà Nội, 1999.
19. UBND tỉnh Lạng Sơn, *Địa chí Lạng Sơn*, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1999.
20. Viện Dân tộc học, *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)*, NXB KHXH, Hà Nội, 1984.
21. Viện Dân tộc học, *Các dân tộc Tày, Nùng ở Việt Nam*, NXB KHXH, Hà Nội, 1992.
22. Nguyễn Thị Yên, *Lễ hội Nàng Hai của người Tày Cao Bằng*, NXB Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 2003.
23. Nguyễn Thị Yên, *Then chúc thọ của người Tày*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2009.
24. Nguyễn Thị Yên, *Then Tày*, NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 2010.